
РОЗДІЛ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.91

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.11>

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЕГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

Подвірна О.В.,

*старша викладачка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування
eleonara3090@ukr.net*

Яковчук В.Я.,

здобувач вищої освіти першого рівня Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування

Подвірна О.В., Яковчук В.Я. Характеристика перегляду господарських справ в апеляційному порядку.

Право на звернення до суду за судовим захистом - це інститут процесуального права, який регулює підстави та порядок порушення судової діяльності по захисту прав, свобод та інтересів.

Законодавець розділив осіб, яким надано право звернення до суду, на тих, хто звертається за захистом своїх прав, свобод та інтересів, та на осіб, які звертаються до суду за захистом інтересів держави, суспільних інтересів та прав, свобод та інтересів інших осіб.

Останніми роками в Україні відбулось удосконалення процесуального законодавства, зокрема і господарського процесуального. Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII, Господарський процесуальний кодекс України викладено в новій редакції, яка набрала чинності 15 грудня 2017 р. У результаті цієї законотворчої діяльності з'явилися нові інститути господарського процесу та ті, що раніше існували, були удосконалені. Інститут оскарження ухвал також набув значного оновлення, оскільки було змінено порядок подання апеляційної та касаційної скарг, збільшено строк на оскарження рішень в апеляційному порядку, внесені зміни до переліку ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду, тощо. В основі механізму правового регулювання оскарження рішень суду першої інстанції у господарському процесі лежить рішення господарського суду першої інстанції.

У цій науковій роботі досліджено особливості перегляду господарських справ у апеляційному порядку, здійснено правовий аналіз апеляційного провадження. Проведено аналіз ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду. Охарактеризовано ознаки апеляційного провадження, визначено особливості оскарження справи до суду апеляційної інстанції, сформульовано поняття апеляції, апеляційного провадження та апеляційної стадії.

Ключові слова: господарський процес, апеляційна інстанція, апеляція, строк на апеляційне оскарження, суд апеляційної інстанції, апеляційне провадження.

Podvirna O., Yakovchuk V. Characteristics of review of economic affairs in the appeal procedure.

The right to go to court for judicial protection is an institution of procedural law that regulates the grounds and procedure for violation of judicial activity to protect rights, freedoms and interests.

The legislator divided those who have the right to go to court into those who seek protection of their rights, freedoms and interests, and those who go to court to protect the interests of the state, public interests and the rights, freedoms and interests of others.

In recent years, Ukraine has improved procedural legislation, including economic procedural. Law of Ukraine «On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, Civil Procedure Code of Ukraine, Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts of 03.10.2017 № 2147-VIII, Commercial Procedural Code of Ukraine is set out in a new version, which entered into force on December 15, 2017 As a result of this legislative

activity, new institutions of the economic process appeared and those that existed before were improved. The institute of appeals has also been significantly updated, as the procedure for filing appeals and cassation appeals has been changed, the deadline for appeals has been extended, changes have been made to the list of decisions of the court of first instance that can be appealed separately. The mechanism of legal regulation of appeals against decisions of the court of first instance in the economic process is based on the decision of the commercial court of first instance.

In this scientific work the peculiarities of reviewing economic cases on appeal are investigated, the legal analysis of appellate proceedings is carried out. An analysis of decisions that can be appealed separately from the court decision. The signs of appellate proceedings are characterized, the peculiarities of appealing the case to the court of appellate instance are determined, the concepts of appellate, appellate proceedings and appellate stage are formulated.

Key words: economic process, appellate instance, appeal, term for appellate appeal, appellate court, appellate proceedings.

Постановка проблеми. Ухвалення законних і обґрунтованих судових актів забезпечують чинне господарське процесуальне законодавство, порядок організації діяльності господарських судів та високий рівень професійної підготовки суддів. Особливе місце в реалізації цього права займає передбачена господарським процесуальним законодавством можливість фізичних і юридичних осіб оскаржувати постановлені судами першої інстанції рішення. Оскарження рішень суду першої інстанції забезпечує поновлення порушених процесуальних прав та інтересів учасників судового процесу. Це є однією з умов справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судового спору.

Стан опрацювання цієї проблематики. Перегляд господарських справ в апеляційному порядку досліджували у працях таких науковців: А. О. Згами, О. Соловйова, Л. М. Ніколенко, С. В. Васильєва, В. І. Дрішлюка, С. П. Підцерковного, О. А. Ломакіної, В. В. Комарова, М. Сарнавського, Д. М. Притики, Т. В. Степанової та ін.

Метою статті є аналіз чинного господарського процесуального законодавства, дослідження апеляційного провадження у господарському процесі, визначення особливостей, функцій та значення апеляційного провадження, а також внесення пропозицій щодо вирішення пов'язаних з цим проблем.

Виклад основного матеріалу. Перегляд судових рішень і виправлення помилок судів першої інстанції забезпечує однакове застосування судами України норм матеріального та

процесуального права. Періодично судами апеляційної інстанції проводиться узагальнення судової практики по конкретним категоріям справ, що також сприяє однаковому застосуванню закону й забезпечує законність загалом [3, с. 544-545].

Апеляційне провадження є одним з основних видів провадження в господарському процесі.

Галузеві процесуальні кодекси, зокрема Господарський процесуальний кодекс України, вживають словосполучення «апеляційна скарга», «апеляційне провадження», «апеляційна інстанція» тощо. Відповідно до філологічного тлумачення словосполучення «апеляційна скарга», що вживається у процесуальних кодексах, то це тавтологія з поняттями «звернення», «скарга» - повторне позначення вже названого поняття іншим словом без додаткового уточнення його змісту [4, с. 482].

На думку М. Й. Штефана, апеляційне оскарження й перевірка рішень і ухвал суду першої інстанції забезпечує їх законність і обґрунтованість, захист прав, свобод та інтересів осіб, які брали участь у справі, а також публічних інтересів [5, с. 475].

Апеляція — це звернення до суду апеляційної інстанції уповноваженими особами з метою оскарження рішень суду першої інстанції, які ще не набрали законної сили, з метою виявлення та виправлення судової помилки та для забезпечення законності та обґрунтованості судового акту. Апеляційна інстанція переглядає справу повністю чи у певній її частині як з фактичних, так і з юридичних підстав, але у межах скарги, поданої стороною в процесі.

Метою апеляційного розгляду є перевірка правильності прийнятого рішення суду першої інстанції, а не повторний розгляд справи по суті. Хоча, на практиці апеляційні суди досліджують докази так само, як і суди першої інстанції.

В. І. Дрішлюк виділяє такі визначальні риси апеляційного оскарження:

- перегляд судових актів, що не набрали законної сили;
- перегляд апеляційним судом рішення на предмет правильності застосування норм законодавства, а також правильності встановлення фактичних обставин справи;
- перегляд справи здійснюється вищим судом;
- обмеження перегляду лише тими вимогами, що були предметом розгляду в суді першої інстанції;
- обмеження повноважень суду апеляційної інстанції щодо передачі справи на новий судовий розгляд [6, с. 59].

Відповідно до ч. 1 ст. 254 ГПК України, учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтере-

си та (або) обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції [2]. О. Соловійов зауважує, що суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів і вимог апеляційної скарги [7, с. 107].

На думку Л. М. Ніколенко, апеляційне провадження представляє собою сукупність послідовно вчинюваних дій управненими особами та господарським судом для перевірки законності та обґрунтованості судових актів, які не набули законної сили, з метою захисту порушених або оспорюваних прав й охоронюваних законом інтересів учасників господарського судочинства [8, с. 160].

Перелік ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення першої інстанції, зазначений у ч. 1 ст. 255 ГПК України та складається з 35 пунктів, зокрема: 1) про забезпечення доказів, відмову в забезпеченні доказів, скасування ухвали про забезпечення доказів; 2) про зустрічне забезпечення, зміну чи скасування зустрічного забезпечення; 3) про призначення експертизи; 4) про стягнення штрафу в порядку процесуального примусу; 5) про заміну чи відмову в заміні сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження; 6) про відмову у видачі судового наказу; 7) про поворот виконання чи відмову в повороті виконання; 8) про звернення стягнення на кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку; 9) щодо тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України; 10) про визначення частки майна боржника в майні, яким він володіє спільно з іншими особами; 11) про залишення без розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження; 12) про відновлення чи відмову у відновленні повністю або частково втраченого судового провадження [2].

На нашу думку, дещо застарілим є положення ч. 2 ст. 255 ГПК України, у якому зазначено, що апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції можуть подавати учасники справи відповідно до цього Кодексу та Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», однак Закон втратив чинність у зв'язку з введенням у дію Кодексу України з процедур банкрутства [9]. Тому доцільним є внесення змін до ч. 2 ст. 255 ГПК, де слова «Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» замінити словами «Кодексу України з процедур банкрутства».

Обов'язком, який притаманний господарському процесу та стосується не лише стадії пере-

гляду судових рішень в апеляційному порядку, є надсилання копії апеляційної скарги сторонам у справі особою, яка подає апеляційну скаргу. Статтею 259 ГПК передбачено, що особа, яка подає апеляційну скаргу, надсилає іншим учасникам справи копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у них відсутні, листом з описом вкладення [2].

Раніше господарське процесуальне законодавство України не містило правових засобів забезпечення права на розгляд справи впродовж розумного строку в разі порушення порядку призначення судової експертизи. Учасникам судового процесу право на оскарження ухвали господарського суду про призначення судової експертизи не надавалось взагалі, а оскарження ними ухвали господарського суду про зупинення провадження у справі, постановленої у зв'язку з призначенням судової експертизи, не мало сенсу з огляду на те, що ГПК України визнавав призначення судової експертизи однією з підстав для зупинення провадження. Недоліки правового регулювання були вирішені у новій редакції ГПК України шляхом включення ухвали про призначення експертизи до переліку ухвал, які можуть бути оскаржені окремо від рішення суду першої інстанції (п. 11 ч. 1 ст. 255), що на думку М. Сарнавського: «підвищило ефективність захисту в господарському судочинстві процесуальних прав та інтересів учасників справи, а отже, має сприяти справедливому, неупередженому та своєчасному вирішенню господарських спорів» [10, с. 67].

Вдосконалення правового регулювання господарського судочинства й у частині визначення строку на апеляційне оскарження відбулося з викладенням ГПК України у редакції Закону № 2147-VIII. Статтею 256 «Строк на апеляційне оскарження» ГПК України передбачено, що апеляційна скарга на рішення суду подається протягом двадцяти днів, а на ухвалу суду – протягом десяти днів з дня її проголошення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини рішення суду, або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення. Учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду не вручена в день її проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, якщо апеляційна скарга подана протягом двадцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду, чи протягом десяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду [2].

Апеляційна інстанція покликана перевірити повне з'ясування місцевим господарським судом обставин, що мають значення для справи; відповідність висновків, викладених у рішенні місцевого господарського суду, обставинам справи;

дослідити, чи не було місцевим господарським судом допущено порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права [11, с. 162].

Законодавець для обчислення строку на апеляційне оскарження, пов'язаного з днем складення повного судового рішення, застосував терміни «рішення суду» та «судове рішення». Поняття, які названі цими термінами, не є тотожними. Це впливає із системного аналізу норм глави 9 «Судові рішення» ГПК України. Рішення суду є видом судового рішення та процесуальним документом, ухваленням якого закінчується розгляд справи по суті. Поняття ж «судове рішення» є родовим поняттям, воно охоплює такі види процесуальних документів суду, як ухвали, рішення, постанови та судові накази.

Порядок визначення строку на апеляційне оскарження в разі оголошення в судовому засіданні лише вступної та резолютивної частин рішення суду, а також у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, встановлений у абз. 2 ч. 1 ст. 256 ГПК України, стосується лише рішення суду. Застосування ж у тексті абз. 2 ч. 1 ст. 256 ГПК України, крім поняття «рішення суду», й поняття «судове рішення» не дає підстав для спростування такого висновку, так як за змістом поняття «судове рішення» стосується лише складення процесуального документу, а не його оголошення. Погоджуючись із думкою М. Сарнавського, який зазначав: «такий стан правового регулювання знижує ефективність захисту процесуальних прав та інтересів учасників справи в господарському судочинстві» [10, с. 68].

Що стосується аналізу судової практики, апеляційні господарські суди застосовують положення абз. 2 ч. 1 ст. 256 ГПК України під час обчислення строку на апеляційне оскарження як рішення, так й ухвали суду у разі оголошення у судовому засіданні судом першої інстанції лише вступної та резолютивної частини. Серед прикладів можна навести ухвалу про відкриття апеляційного провадження від 30 листопада 2021 р. у справі № 910/26972/14, яка постановлена Північним апеляційним господарським судом за результатами розгляду матеріалів апеляційної скарги Головного управління Державної податкової служби у м. Києві, як відокремленого підрозділу ДПС до ПАТ «Гідромеханізація», на ухвалу Господарського суду м. Києва про затвердження звіту за наслідками процедури санації боржника від 21 липня 2021 р., повний текст якої складено 28 липня 2021 р [12].

Відповідно до ч. 4 ст. 266 ГПК України, особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї, а інша сторона має право визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині до закінчення апеляцій-

ного провадження. У разі відмови від апеляційної скарги суд, за відсутності заперечень інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги, постановляє ухвалу про закриття апеляційного провадження [2].

Про прийняття відмови від скарги апеляційний господарський суд виносить ухвалу, якщо рішення суду першої інстанції не було оскаржено іншою особою. У разі закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою від апеляційної скарги на судові рішення повторне оскарження цього рішення особою, яка відмовилася від скарги, не допускається.

За результатами розгляду справи суд апеляційної інстанції, вислухавши пояснення учасників судового процесу, дослідивши матеріали справи, приймає рішення у формі постанов згідно з вимогами, встановленими ст. 34 та главою 9 розділу III ГПК України, з урахуванням особливостей, зазначених у главі 1 розділу IV ГПК України.

Постанова суду апеляційної інстанції приймається іменем України та має вступну, описову, мотивувальну і резолютивну частини, які повинні містити відомості, зазначені у ст. 282 ГПК України. Постанову суду апеляційної інстанції може бути оскаржено у касаційному порядку у випадку, передбачених ГПК України.

Висновки. На підставі вищезазначеного можна стверджувати, що стадія перегляду господарських справ судом апеляційної інстанції являє собою важливу гарантію дотримання прав учасників процесу на об'єктивний, всебічний і законний судовий розгляд. Поява та удосконалення апеляційного провадження свідчать про розвиток господарського процесуального законодавства, що знайшло своє відображення у чинному законодавстві.

До позитивних рис апеляційного провадження можна віднести його психологічну роль. Рішення суду першої інстанції не є остаточним, воно переглядається досвідченими та кваліфікованими суддями. Має заспокійливу дію як на осіб, які беруть участь у справі, так і на суспільство загалом.

За результатами проведеного дослідження недоліки нормоутворення полягають у відсиланні норми ч. 2 ст. 255 ГПК України до нечинного Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». У зв'язку з цим вбачається доцільність у законодавчому вдосконаленні порядку подання апеляційних скарг на ухвали суду першої інстанції шляхом внесення запропонованих вище змін до ч. 2 ст. 255 ГПК України, також доцільно у тексті ГПК України слова «Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в усіх відмінках замінити словами «Кодекс України з процедур банкрутства» у відповідному відмінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р. Відомості Верховної Ради. 2017. № 48. Ст. 436.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України № 1798-XII від 6 листопада 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 04.12.2021)
3. Мінченко Р. М., Погрібний С. О., Андронов І. В. та ін. Цивільний процес України: підручник: за заг. ред. д.ю.н., проф. Р. М. Мінченко. Херсон, 2014. 720 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. К.: Аконіт, 1999. Т. 4. 944 с.
5. Цивільне процесуальне право України: акад. курс. К.: Ін Юре, 2005. 624 с.
6. Дрішлюк В. І. Особливості перегляду господарських справ в апеляційному порядку. Південноукраїнський правничий часопис. 2014. № 2. С. 58-60.
7. Соловйов О. Стадії загального позовного провадження в господарському судочинстві. Підприємництво, господарство і право. 2020. №7. С. 104-108.
8. Ніколенко Л. М. Характеристика апеляційного провадження у господарському судочинстві України. Наук. вісн. Львівського держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична. 2012. №4. С. 154-163.
9. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України № 2597-VIII від 18 жовтня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 02.12.2021)
10. Сарнавський М. Ухвала як об'єкт апеляційного оскарження в господарському судочинстві. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 65-69.
11. Богацька Н. Особливості апеляційного провадження відповідно до проекту Господарського процесуального кодексу України. Право України. 2017. № 9. С. 162-166.
12. Ухвала Північного апеляційного господарського суду про відкриття провадження у справі від 30.11.2021 у справі № 910/26972/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101470987> (дата звернення: 02.12.2021)